

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2023]

Celal ERYİĞİT

Öğr. Gör. Dr., Burdur Mehmet
Akif Ersoy Üniversitesi
celaleryigit@mehmetakif.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-1385-7620>

Bucak (Burdur) Ağzında Kullanılan Deyimler Üzerine

On Idioms Used in Bucak (Burdur) Dialect

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 15.06.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 18.08.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2023

Atıf/Citation

ERYİĞİT, C. (2023). Bucak (Burdur) Ağzında Kullanılan Deyimler Üzerine. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 986-1017. <https://doi.org/10.34083/akaded.1314962>

ERYİĞİT, C. (2023). On Idioms Used in Bucak (Burdur) Dialect. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(2), 986-1017. <https://doi.org/10.34083/akaded.1314962>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Bu çalışma [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) açık erişim lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Öz

Deyimler, anlatıma kattığı zenginlik, akıcılık ve canlılık açısından Türkçenin söz varlığı içinde önemli bir yere sahiptir. Bu söz varlığı unsurları bir toplumun tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik değerleri hakkında bilgiler verir. Türk dili deyimler açısından zengin bir dildir. Eski Türkçenin ilk kaynaklarından itibaren varlığı tespit edilmiş, üretimi günümüze kadar gelmiştir. Bunların kullanıldığı alanlardan biri de Türkiye Türkçesi ağızlarıdır.

Bu çalışmada Burdur'un Bucak ilçesinde derlenen deyimler ele alınmıştır. Yörede derlenen deyimler tespit edildikten sonra birtakım kriterlere göre listelenmiştir. Deyim sözlüklerinde bulunmayan deyimler, deyim sözlüklerinde bulunan fakat anlamı farklı olan deyimler, deyim sözlüklerinde aynı anlamda kullanılmış fakat Bucak ağzında farklı fonetik biçimleriyle kullanılan deyimler ve deyim sözlüklerinde ilgili sözcüğün görüldüğü yerler kısmında "Bucak" ifadesi olmayan deyimler başlıklarıyla sınıflandırılmıştır. Her deyim yörede kullanılan anlamları verilmiştir. Deyimlerin karşılaştırmasında Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ile Derleme Sözlüğü, Ömer Asım Aksoy'un editörlüğünde hazırlanan Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ile Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bucak ağzı, deyim, söz varlığı, sözlük

Abstract

Idioms have an important place in the vocabulary of Turkish in terms of the richness, fluency and vitality they add to the expression. These vocabulary elements give information about the historical, social, cultural and economic values of a society. Turkish language is rich in idioms. Its existence has been determined since the first sources of Old Turkish, and its production has survived to the present day. One of the areas where they are used is Türkiye Turkish dialects.

In this study, idioms compiled in Bucak district of Burdur are discussed. After the idioms compiled in the region were determined, they were listed according to some criteria. Idioms that are not found in idioms dictionaries, idioms that are in idioms but have different meanings, are used with the same meaning in idioms, but they are used with different phonetic forms in Bucak dialect and idioms that do not have "Bucak" expression in the section where the related word is seen in idiom dictionaries. The meanings of each idiom used in the region are given. In the comparison of idioms, the Dictionary of Proverbs and Idioms and Compilation Dictionary prepared by the Turkish Language Association, Dictionary of Proverbs and Idioms in Regional Dialects and Dictionary of Proverbs and Idioms prepared under the editorship of Ömer Asım Aksoy were used.

Keywords: Bucak dialect, idiom, vocabulary, dictionary

Giriş

Herhangi bir durumu, kavramı gerçek anlamından çıkararak çekici bir anlatım kazandıran kalıplaşmış kelime grubu veya cümleye deyim denir (Aksoy, 1990). Deyimler en az iki kelimedenden oluşurlar. Bu kelimeler genel olarak kendi anlamının dışında kullanılır ve mecaz anlam kazanmışlardır (Sevim, 2005). Deyimler bir nesneyi, kavramı betimlemek, bir durum veya olayı izah etmek için kullanılırlar. Az sözle birçok şeyi anlatan bu dil birlikleri toplumun söz yaratma gücünden ortaya çıkmıştır. Milletın yaşam biçimini, gelenek ve adetlerini yansıtır. Hem sözlü hem de yazılı kaynaklarda tarih boyunca kullanılan deyimler milletin toplumsal, iktisadi, tarihî, psikolojik özelliklerini kuşaktan kuşağa aktarır (Özdemir, 1997). Dilde hazır bir şekilde bulunan bu unsurlar, anlatıma canlılık ve etkileyicilik katarak bir bakıma şiir işlevi görürler. Nasihat ve tavsiye içermezler, yargı bildirmezler. Genel olarak birleşenlerinin yerleri değiştirilmez. Cümlede tek bir kelime gibi görünürler ve cümlenin bir ögesi durumundadırlar (Gümüştam, 2012). Türkçe deyim varlığı açısından diğer dillere göre ileri seviyededir. Oluşturulan deyim sözlüklerinde bile bu sayının ne kadar çok olduğu görülmektedir. Bununla beraber yazı dilinde bulunmadığı halde bölge ağızlarında bulunan pek çok deyim mevcuttur. Aksan'a (1996) göre deyim sayısı yazı dilinde altı bine, yöre ağızlarında ise beş bine yaklaşmıştır.

Türkiye Türkçesi ağızlarının sahip olduğu malzeme Türk dili tarihinde birçok noktayı aydınlatma konusunda önemli bir yere sahiptir. Dilde, yazıda ve günlük hayatta kullanılmayan birçok unsuru ağızlarda tespit etmek mümkündür. Bunlardan biri de bölge ağızlarında yer alan deyimlerdir. Deyimler, Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi ağızlarda da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu yönüyle ağızlarda bulunan deyimlerin tespit edilmesi ve kayıt altına alınması önemli hale gelmektedir (Güven & Yalınz, 2022).

Bu çalışma Burdur'un Bucak ilçesi ağızında derlenen deyimleri içermektedir. Yazı dilinde bulunmayan veya yazı dilinde bulunsu da ses özelliği ve anlam açısından farklılık gösteren deyimler incelenmiş, Türkçenin deyim varlığına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışma dört temel inceleme kısmından oluşmaktadır:

1. Deyim Sözlüklerinde Bulunmayan Deyimler,
2. Deyim Sözlüklerinde Bulunan Fakat Anlamı Farklı Olan Deyimler,
3. Deyim Sözlüklerinde Aynı Anlamda Kullanılmış Fakat Bucak Ağızında Farklı Fonetik Biçimleriyle Kullanılan Deyimler,
4. Deyim Sözlüklerinde İlgili Sözcüğün Görüldüğü Yerler Kısmında "Bucak" İfadesi Olmayan Deyimler.

Deyimlerin tespit edilmesi ve karşılaştırılmasında Türk Dil Kurumunun Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (ADS), Derleme Sözlüğü (DS), Ömer Asım Aksoy'un editörlüğünde

hazırlanan Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (BAADS), Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden (ÖAAADS) yararlanılmıştır. Derlenen deyimler için örnek cümleler mümkün olduğunca verilmiştir. Sadece Bucak yöresi ve kültürünü tanıtan Oğuzhan'dan Doğan Şehir Bucak (ODBU) eserinde bulunan deyimlerin cümleleri verilmemiştir. Yöreye ait olan bu kaynakta birçok özgün deyim yer aldığından ve yörede kullanıldığı derlemeler neticesinde teyit edildiğinden bunlar da incelemeye dâhil edilmiştir.

1. Deyim Sözlüklerinde Bulunmayan Deyimler

abcal abcal yürü-: Dizleri hafifçe kırıp bacakların arasını açarak yavaş yavaş yürümek. *işimiz gücümüz başımızdan aşğın. abcal abcal yürüme. acık hızlı yürü.* (KK2)

abıla ol-: Büyükmek, kibirlenmek. *geçen gün bazarda başa selam vermediñ. abıla olduñ ğari bize bakmaSsıñ.* (KK1)

abilacak āşası: Hoş görünen kişileri tarif etmek için kullanılan bir söz. *ni güzel keyinmişsiñ ğız sen abilacak āşası gibi.* (KK4)

adam esgit-: Birini dövmek, darbetmek. *endē*

gibi ğonuşup durma. āsābımı bozarsıñ. zamānında bullarda çoK adam esgiTdim ben. (KK15)

āır ğonuş-: İncitici söz söylemek. *okuldıken hoca bize ğızar da āır ğonuşdu deridik.* (KK6)

akıl daşğını: Çok akıllı kimseler için söylenen bir söz. *bu çocuk delilikden de el akıl daşğınlından bōle olmuşmuş, çok akıllıdır o.* (KK9)

aklıñ durur, g.tüñ tavana vurur: Çok şaşırarak. *saña hōle bi vurusam ni oldunu bilemeSsıñ aklıñ durur, g.tüñ tavana vurur.* (KK12)

aKşam öünü senden gelmedi: Birisine muhtaçlığın olmadığını belirtmek için kullanılan bir söz. (ODBU)

alabacaklık et-: Hile yapmak. *bizim akrabālardan biri kamyonculuK ederkene orTāna çok alabacaklık eTmiş didilerīdi.* (KK2)

aladāda sivrisinek gözeT-: Kendi işiyle ilgilenmeyip başka işlerle meşgul olmak. (ODBU)

aldı hasan saTdı hasan sermāyeden ğaTdı hasan: Bir işte zarar etmek. (ODBU)

altı ayda bi ğarış bi ayda altı ğarış: Ekinlerin büyüme oranıyla ilgili kullanılan bir söz. (ODBU)

allem g llem et-: Bir iŖte bir takım usuls zl kler d nm Ŗ olmak. *ula  ssin allem eTdin g llem eTdin bu iŖin iinden gine sıyrıldıı.* (KK14)

aln n kab : Alnın ortası, iki kaŖın arası. *oc ken bizim k Ŗu bi daŖ aTdı alnının kab ndan vurdıdı beni lay.* (KK13)

altı yok b buŖ gibi: IŖe yaramaz, faydasız. *g ss n n bi  lu var. eğere olsun altı yok b buŖ gibi kimsiye bi faydası yoK.* (KK5)

ambara bakan m sefir eŖŖe gibi ol-: ŖaŖkınlıktan sağa sola bakınmak. (ODBU)

anadan dayı bubadan soy olma-: KiŖiler arasında akrabalık olmadığını belirten bir s z. (ODBU)

anası dini s.kil-: ok eziyet ekmek, bitkin duruma d Ŗmek. * Ŗam  dar ahırda alıŖp duruŖ, yorulduk ırıldık, anamız dinimiz s.kiliya.* (KK10)

ar b.ku: Utandığı iin kendisine laf gelmesini istememek. *ar b.kuna susduk durduk.* (KK7)

ardını golla-: Koruyup g zetmek iin arkası sıra gitmek. *hunun bi arkasını takib eden ben. ardını gollaı y sa Ėaybolur geder bu.* (KK11)

arkasında dur-: Destek vermek, desteklemek. *memmediı bubassı o ocu un arkasında durmasa nahil kazanıP etc di o ocuk.* (KK14)

aŖlıktan geber-: ok acıkmak. *sabağdan beri biŖicik yimedim. aŖlıktan gebercen hindi.* (KK15)

arıya adam Ėo-: 1. Bir anlaşmazlık durumunda hatırı sayılır birinden yardım istemek, 2. Bir kimseye resmi kuruma yerleŖtirmek iin hatırı sayılır birinden yardım istemek. *m med alı iŖe Ėatc z deyi baya bi arıya adam Ėo uduk.* (KK8)

arpa ekm  mi yidiı: Bir iŖi cansız ve g n ls z yapmak. *acıK topr  g zel Ėaz. arpa ekm  mi yidiı seniı hiŖ g c n y ka.* (KK12)

atdırılıp get-: 1. Yorgun bir Ŗekilde uyuyakalmak, 2. Bayılmak, 3.  lmek, 4. Aniden b y k bir maddi kayba uğramak, 5. Bir bahsi, yariŖı kaybetmek. * Ŗam  dar eliı iŖinde alıŖıP durdum. eve varınsıra atdırılıp getmiŖin.* (KK9)

ayakdan d Ŗ-: (hayvan iin) Takati kalmamak,  lmeye yakın olmak. *bizim dana ayakdan d Ŗs n re kesdirm  g t rd ler  nd  g n.* (KK7)

ayın oyun et-: Bir iŖ veya planı bozmak, dağıtmak. *ni g zel t Tilde odun Ėirm  gedec dik. ayın oyun eTdin hindi iŖi.* (KK8)

 zi fal ol-: Birisinin s ylediğinin aynı Ŗekilde gerekleŖmesi anlamında kullanılan bir s z. (ODBU)

āzına ğaşıK kepcə sīma-: Abartılı konuşmak. (ODBU)

āzını yavşala-: Söyleneni alaycı bir tavırla tekrar etmek. *didimi diñne. seniñ_ için ğonuşırız, āzını yavşalama.* (KK9)

ba_arı kaKmadan ba_ırsā kakmış: Bir insanın nefis isteklerinin erken oluşması anlamında kullanılan bir söz. *öñündē çorbâyı bitirmeden datlıyı ye_ecek olıyn. ba_ arıñ kaKmadan ba_ırsañ kaKmış.* (KK1)

bacak çel-: Ayak ayak üstüne atmak. *hindiki çocuklāñ bize bi hōrmeTi yok. bacak çelip oturular yañımızda.* (KK14)

badaplınıñ eşşē gibi gibi atdırılıp get-: Çok yorulmak. *antałyıye varıp gelüvedim. öle yorulmuşun ku badaplınıñ eşşē gibi atdırılıp getmişin.* (KK6)

başçavuşuñ eşşē mi osuriya: Karşısındakine değer vermemek, sözünü dinlememek. *deminden beri ni diye ğonuşup duruS. ni diye benim sözüm dinlenmeri başçavuşuñ eşşē mi osuriya burda, dinlēceKsiñ.* (KK6)

başım kel mi: “Benim neyim eksik” anlamında kullanılan bir deyim. *ben de eve ye_ecek ni varısa aldım. ne diye almacamışın. benim başım kel mi.* (KK10)

başında çöp ğır-: Kişinin kendisinden beklenmeyen bir işi başarmasından dolayı söylenen bir söz. (ODBU)

başını becer-: Kendi kendine iş görmek. *olanın gücük ölu addıraman eline bi keser almış. tātaya vurup duru. ellemeseñ kendi başını becercek ellām.* (KK14)

bellik et-: İşaret koymak. *hu dasdarıñ üsdüne bellik edēn de kiminğ oldū belli olsun.* (KK8)

beş ğuruşluk işanlını görme-: Birinden en küçük bir iyilik görmemek. *ğaş senedir benile işe varıP gelir. beş ğuruşluk işanlını görmedim töbü olsun.* (KK10)

bey devesi gibi gez-: Bir işe yaramadan boş boş gezmek. (ODBU)

beynine ğazı-: İyice öğrenmek. *okulda okurkana hocalāñ didiklēni hōle beynime ğazıdım. ondan aklım_erer her şıye.* (KK12)

bıçā haKğına al-: Bir şeye bilek gücüyle sahip olmak. (ODBU)

bıçaklı tüFekli ol-: Kavgacı özelliğe sahip olmak. (ODBU)

bıdı bıdı et-: Sızlanarak, mızıldanarak rahat vermemek. *bi uyKu uyām didiK, bıdı bıdı ediP uyuTmadıñ vesselām.* (KK4)

bi deri duzla-: Yapılan işten bir kazanç sağlamak. (ODBU)

biliş köpek gibi sırtıT-: Anlamsızca gülmek. (ODBU)

bo_azdan düş-: İştahı kesilmek. *bizim_ölan hasdalanınstra yimesi kesildi. bo_azdan düşdü çocçâz.* (KK7)

bodu bodu at-: Yüksekten atarak konuşmak. *adnanın didiklêne bakma sen. bodu bodu atıp durur_o. yalanı boldur.* (KK5)

boş beleş: İşe yaramaz kimseler için kullanılan bir söz. *ni eTdi_ın belirsİS. boş beleş yaşārısın_ıñere olsun.* (KK2)

bövelek¹ dut-: Gereksiz yere bağırarak. *çocu_ıñ sesi çok çiki_iri. bövelek duTdu yalım.* (KK1)

bubamın_ölu mu: “Kimseye acımam, kimsenin gözünün yaşına bakmam” anlamında kullanılan bir söz. *ben herkeze lafımı sölērin. kimse benim bubamın_ölu de_il, oña göre.* (KK10)

burnu sövel-: Çok zayıflamak. *bizim āşanın_ıñocası her hāda buldura gediP geliri. gede gele adamın burnu sövelmiş.* (KK4)

büşül büşül et-: Rahatsızca o yana bu yana dönmek. *büşül büşül edip durusun_ı. bi yérinde duramadın_ıñ ha. gözüñ kör_olmasın.* (KK4)

camızın_ıñ suya sıması gibi_ıñonuş-: Uygunuz, yakışksız konuşmak, sözlerinde kırıcı olmak. (ODBU)

cañıl_ıñ cañıl_ıñ et-: Kulağa hoş gelmeyen gürültülü sesler çıkarmak. *çocuklān müsēfirlikde cañıl_ıñ cañıl_ıñ etmesi_ıñafamı a_arıTdı. sese dayanamārın.* (KK5)

canı b.kda_ıñayna-: Öğüt ve uyarı dinlemeyenler için “Ne yaparsa yapsın, ne hali varsa görsün” anlamında kullanılan bir söz. *elli kere annaTdık. söz dinlemēri. ni_ıñidicēse etsin. canı b.kda_ıñaynasın.* (KK1)

canına_ıñdoy-: Bıkmak, usanmak. *bu herifin_ıñpislinden canıma_ıñdoydum. temizlik nedir bilmēri. temizli_ıñaramārı.* (KK1)

cavır_a.ı gibi_ıñyan-: Çok sıcak olmak. *yaz vātı buralar çok ısıcaK_olur. cavır_a.ı gibi yanar her yer.* (KK10)

cayıradak_ıñget-: Kaçarcasına hızlı bir şekilde gitmek. *kömbe onlān_ıñorda eT var didilerdi cayıradak_ıñgetdi bu.* (KK9)

cehennemın_ıñ_ıñırı: Çok uzaktaki yerleri tarif etmek için kullanılan bir söz. *bi yellerden buna bi_ıñız baktılar. orası_ıñcehennemın_ıñ_ıñırı dı_ıñgörmē_ıñgetmedi bu.* (KK14)

ciñgen_ıñ_ıñarısı gibi_ıñgez-: Çok gezmek. *evde oTursan_ıñolma mı. ciñgen_ıñ_ıñarısı gibi_ıñhe_ıñyere girip_ıñçıkarsın_ıñ.* (KK8)

¹ bügelek (büge): Sığır sineği, eğrice.

cini şeyTanı dağıt-: Çevresindeki kalabalığı uzaklaştırmak. (ODBU)

cini şeyTanı toplama-: Çevresine kalabalığı toplamak. (ODBU)

çeñe yi-: Çok konuşmak. *ağacım acık sus bakām. çeñe mi yidiñ sen.* (KK10)

çeñeñ sıkılsın: Çok konuşan ve karşısındakini kızdıracak sözler söyleyenler için kullanılan bir beddua sözü. *iki sa aTdir ğonuşursuñ. çeñeñ sıkılsın da bi diñlenēm ğāri bi.* (KK9)

çerçi eşşē gibi kok-: Kötü kokmak. *nerde ēleşdiñ gine sen. üsdüñ başıñ da ılmış. çerçi eşşē gibi de kokup durusuñ.* (KK11)

çıkġını gibi yıġını olma-: Konuşmalarında üstünlük taslamasına rağmen söylediklerini yapmamak. (ODBU)

çiltesi çık-: Eskitmek, yıpratmak. *endē haliyı kaş senedir ğullanıriñ sen. at hunu ğāri. çiltesi çıkmış görmemriñ.* (KK5)

çöp çöp üsdüne ğoma-: Hiçbir iş yapmamak. *ben gezme e gedecēn didim. sen hu evi bir süpürü didim. çöp çöp üsdüne ğomamış, yaTmış durmuş āşamā dar.* (KK7)

çovalı altından dutup silk-: Meydana gelen olay veya durumu söylemek. (ODBU)

damdan daş düşer gibi başına düş-: Beklenmedik bir olayla karşılaşmak. (ODBU)

dañızına ğonuş-: Birinin öfkenmesine sebep olacak şekilde ters konuşmak. *beni ğıSsın deyi bile bile dañızına ğonuşuya. benim ğızcāmı bilip duru.* (KK8)

darġıncık düzün-: Birine küskün olmadığı halde öyle görünmek. *saña darılmadım abacım ben. darġıncık düzündün anlasā canım sen de.* (KK13)

datlı gidişiK dut-: Bir şeyi yapmayı çok istemek. (ODBU)

davı dut-: Gerçekleşmesi mümkün olmayan bir işi sürekli yapmak istemek. (ODBU)

de bakām: “Üzülme, olumsuz bir sonuç çıkmaz” anlamında teselli vermek için kullanılan bir söz. *imtiñanı öbür sene ğazanırsıñ ha. de bakām olur gider. derd etme sen, dünyanıñ soñu mu bu.* (KK15)

dehabir et-: Bir kimse veya şeye karşı yönelmek, hücum etmek, saldırmak. *tarlāda ğarPızları ğörünsüre dehabir etdi, atladı. çatlāyıncā ğadar yidi.* (KK6)

deke tombaz ğıl-: Takla atmak. *biz çocūkan oyunnar oynaşdık. ona deke tombaz ğılmak derİdik.* (KK2)

deli bālar gibi bāla-: Düğüm atmak, çok sıkı bağlamak. *bunu bi türlü becerip çözedim nahil bāladıñ deli bālar gibi bālamışın ya.* (KK4)

deli deli ğonuş-: Saçma sapan konuşmak. *deli deli ğonuşuP da adamıñ āsābını bozma. zāte siñirliyiñ saña.* (KK12)

deli irbēm gibi: Dağınık, düzensiz kişiler için söylenen bir söz. *saçı başı da ılmıñ endiñiñ. deli irbēm gibi dolaşırı her yerde.* (KK4)

deñgelip yat-: Yan gelip yatmak, uzanmaki *mēmeT çavuşuñ olan ācıñ öñüne deñgelip yatmış. kimseji de duymāri.* (KK1)

depilip dur-: Oyalanmak, vakit geçirmek. *işde niğelim ölüm hullārda depilip duruS.* (KK8)

derekō beyli_i gibi gez-: İş tutmaksızın gezmek. *bizim ğoşūla_añ çocukları bir iş dutamadılar. derekō beyi gibi gezerler. hiş de umurlarında dēl.* (KK13)

deve dePmesi gibi: Çok sert, etkileyici anlamında kullanılan bir söz. *ahnımıñ ğabāna dekmēle bi vurdu, deve dePmesi gibi ni oldūmu bilemedim.* (KK14)

deve üsdünde bü_ü sok-: Beklenmedik bir yerde kazaya uğramak. (ODBU)

deviyi çullu da bilirler çulsuz da: “Bir kişi hangi kılığa bürünürse bürünsün başkaları tarafından tanınır” anlamında kullanılan bir söz. *biz seni hañğı kılı_a girseñ gine biliriz ni dimişler deviyi çullu da bilirler çulsuz da.* (KK16)

dışına yayıl-: 1. İştiklerine inanmamak, onları önemsememek, 2. Bir olaydan çok derin etkilenmek. (ODBU)

dilki ölüşü gibi öl-: Ölü taklidi yapmak. (ODBU)

dikilip get-: Ölmek. *ona buna saTasırdı. biri buna bi bıçak çekmiş dikilip getdi işde.* (KK10)

dişentiye dut-: Dalga geçmek. (ODBU)

dōğulā var-: Doğan bir bebeğin ailesini ziyaret etmek. *memmediñ torunu oldu öbürküñ ay. dōğulu_a varam onlāñ_ora didik, varamadık.* (KK7)

dokuz ğakğada bir ğakğa ol-: Bir hissede pay sahiplerinin çok olmasını anlatan bir söz. (ODBU)

dōmadan ğoca-: Bir işi yapmaya istekli olmamak, üşenmek. (ODBU)

doñ_elle-: Soğuk vurmak. *geçen sene bizim erikleri doñ_ellemiş. bi dene bile alıp ye_emedik.* (KK1)

dudaklāñ domalışından omar dēcēni bildim: Daha söze başlamadan karşıdakinin ne demek istediğini anlamak. *buriya gelişiñ ğonuşmalāñdan anlaşılıri. dudaklāñ domalışından omar dēcēñ belli oliri.* (KK2)

duĝĝuK diye öter: Yapılan bir işin önemsizliğini anlatan bir söz. (ODBU)

düddürü leyla: Uyumsuz giyinen kişileri için kullanılan bir söz. *hunıñ geydine bi bak. düddürü leyla demerler buna boşuna.* (KK4)

düde gıatıp ötdür-: Bir haberi herkese duyurmak. *haTçanıñ āzında bakla islanmāri. düde gıatıp ötdürmüş. olanı herkeze yetişdirmiş.* (KK1)

dürü go-: (düğünlerden sonra) Gelinin ailesi için giyecek ya da kullanacak tarzda çeşitli hediyeler alıp bohçalar içinde sunmak. *biz ōlanı everdımızde geliniñ bubassıgile giderkene dürü gör ōle gēderiz. edet işde bu.* (KK7)

edik düdük gonus-: Herhangi bir konudan bağımsız konuşmak. *niğelim abam be işde buncācıkla edik düdük gonusuruz vakıT geşsin deyi.* (KK9)

ekmek yi-: Yemek yemek. *bazara vararkana ğarnımıñ ārısı bi duTdu. ekmek yimiyi unuTdum heral ondan olsa gerek.* (KK14)

el deliye biz akıllıya hasreTiS: Çevresindekilerin delice davırlarda bulunmasından dolayı söylenen bir söz. *hunıñ hareketlēne bi bak. el deliye biz akıllıya hasreTiS. ni olur soñımız bilemērin.* (KK5)

ele mat ol-: Rezil veya maskara durumuna düşmek. *Endēni sōylü üp durma. Başgası duysa ele mat oluruz.* (KK8)

elebcēm dolaş-: Eli ayağına dolaşmak. *siñirimden niđicēmi bilemedim. elebcēm dolaşdı.* (KK7)

ēleřip dur-: Oyalanmak, vakit geçirmek. *işde hullarda ēleřip duruS. başğa bi meşgalemiz yōka.* (KK13)

eli iş dut-: Çalışabilecek yař ve olgunluğa gelmek. *seniñ ōlan ünüversjiyi bitirdi. eli iş de dutar ğāri. bi işe ğirsin çalışsın.* (KK7)

emmede bi oľsun: Söz dinlemeyip kötü duruma düşenlere “çok iyi olmuş” anlamında kullanılan bir söz. *saña o ğadar didim ora gitme arı sokar deyi. emmede bi oľsun çek ğāri acısını.* (KK4)

erkek düzün-: Düğünlerde kadınların erkek kılığına girmesini ifade eden bir söz. *süllü māmuduñ ğızınıñ dü ünde āşa aba mīdi o erkek düzünüp ğarılāñ içinde oynān.* (KK9)

eşşekden düş-: Adet görmek. *bizim ğız namaz ğılamaz. eşşekden düşmüş. siz ğılıñ namazınızı.* (KK4)

eřşēñ a.ma suyu ğaçır-: Yapılan bir işte aşırılığa gitmek, abartmak. *lañi sōledin bi şi dimeдик. emme hindi eřşēñ a.ma suyu ğaçırdın. hindi beni diñne.* (KK10)

eyi kötü olup get-: Şöyle böyle geçinmeye devam etmek. *niđiriñ osman āğa. niğelim işde eyi kötü olup geğiriz.* (KK2)

felengedek gel-: Birden yere düşmek, yıkılmak. (ODBU)

felengedek get-: Birden yere düşmek, yıkılmak. (ODBU)

fellik fellik gez-: Çok gezenler için kullanılan bir söz. *bizim kö_öğ geşleri yazları hiş bi iş etmez. fellik fellik gezerler gün boyu.* (KK16)

fēmi ğaç-: Hevesi, isteği kaybolmak. *bōn antelye_e ğitmērin ğāri ben. dūn gedecēdim. fēmim ğaşdı istemērin.* (KK15)

fırsat yasırlı ol-: Fırsattan istifade etmek. (ODBU)

ğacara et-: Boş muhabbet etmek. *işimiz gücümüz yōsa āşamā_dar ğāvede oturup ğacara ederiS.* (KK10)

ğafa ārit-: Söz ve davranışlarıyla karşısındakini yormak, oyalamak. *ali öle ğonuşup durma bi bakām. ğafamı āriTdın töbü oşsun.* (KK9)

ğafası es-: Daha önce düşünmediği şeyi birdenbire yapmak. *bunuñ ğafası esdi mi da_a oduna ğēder. ğafası esdi mi ovāya ava ğēder. nitdini bilemezsiñ.* (KK6)

ğafası götürme-: Gürültüden rahatsız olmak. *bizim yaşımız aldı. hōle acık bi ses olsa ğaldıramāriz. ğafamız götürmēri ğāri.* (KK5)

ğafayı boz-: Delirmek, akıl sağlığını kaybetmek. *çocuklar ni haldadır deyi düşünē düşünē ğafayı bozcak bu yakında.* (KK7)

ğanamest ol-: Bolluğa, çokluğa erişmek. (ODBU)

ğara yere gel-: Ölmek. *bizi bıkdırdı bezdirdi hayaTdan. ğara yere gelsin de hepiciimiz ğurtulām.* (KK13)

ğarnı aç ğuyrū dik: Hem muhtaç hem de kibirli kişiler için kullanılan bir söz. *evinde yēcek ekmē yok. fesadından yanına yanaşılmāri. ğarnı aç ğuyrū dik diğler bölēlēne.* (KK1)

ğarnı harman savır-: Çok heyecanlanmak. (ODBU)

ğarnında ğecek yū_ücüler mi var: Çok su vb. içinler için söylenen bir söz. *yemekden sōna üş şişe su işdi. ğarnında ğecek yū_ücüler mi var ağam seniñ.* (KK15)

ğasnaKdan gelmiş cınĝen eşşē gibi ol-: Çok yorulmak. (ODBU)

ğayış_at-: 1. Kendini kaybetmek, delirmek, 2. Herhangi bir alet veya cihazın bozulması, işlevini yitirmesi anlamında bir söz. *bu baña sen nerden çıkđın de_insire benim ğayış_atdı. elim ayām titredi. niđicēmi bilemedim.* (KK6)

ğazan vur-: Kazandaki suyu ısıtmak için kazanın altını yakmak. *ēşiyi ğaynadan dēyin. ğazanın_altını vurduñ mu sabağdan ölene bitiri çıkıkarıS.* (KK9)

geñledi getdi: Uzun zamandır yenmeyen bir şeyi yemek için kullanılan bir söz. *ni zamandır keşgek yime erin. geçen âmadiñ dü ünde yidim. geñledi getdi ğări.* (KK15)

ğıllanğıt dol-: Boş yeri kalmayacak bir biçimde dolmak. (ODBU)

ğındamını bozma-: Aldırış etmeyip durum ve davranışını değiştirmemek. *dedessi içeri ğirdi. torunu heş ğındamını bozmări. oralı oldü yoK.* (KK7)

ğıPcık ğıPcık et-: Yerinde duramamak, sürekli kıpırdamak *işi o ğadar çok severİ ki yerinde bi daKğa duramaz ğıPcık ğıPcık eder durur.* (KK8)

ğır fermanı ver-: Çevreyi rahatsız etmek. (ODBU)

ğırık telli saS gibi tınğırda-: Önemli olmayan konuları konuşmak. (ODBU)

ğırımını aldır-: Sevdiği bir şeyi doyasıya yapmak. *ğırımını aldırdı ğări bu işiñ o. bırakmaz bundan kəri.* (KK4)

ğirtıncılık et-: Küçük hesaplar peşinde koşmak. (ODBU)

ğıvrılıp ğal-: Uyuyakalmak, uyumak. *dün ovidan geldim. sobı yakdım. o ıscıla sobanıñ yanında ğıvrılıp ğalmışın.* (KK8)

ğıvşıl yavşıl et-: Birine hoş görünmek için kendi onuruna yakışmayacak davranışlar sergilemek, yaltaklanmak. (ODBU)

ğirmedı tünel ğalma-: Hayatta karşılaştığı güçlüklerle çok mücadele etmek. (ODBU)

ğoltuk dürümü: Damadın kız evine yemeğe gitmesi anlamında kullanılan bir söz. (ODBU)

ğoru önüne eş-: Devamlı menfaatini düşünmek. (ODBU)

ğöklü_e yi-: Elindekinin değerini bilmemek. (ODBU)

ğönülsüz get-: İsteksiz iş yapmak. *bunda iş g.tü yok. erkenden ğaldırılmışlar bâceye getcez deyi. ğönülsüz getmiş orıya.* (KK9)

g.tü boklu: Özellikle çocuklar için küçümseme yollu söylenen bir söz. *dağa g.tü boklu çocū bulmuşlar başımıza iş õretsın deyi. kimse dinnemeri.* (KK10)

g.tü çık-: Çok çalışıp yorulmak. *āsamā dar ahırda mallara bakdım. g.tüm çıkdı. hemen yatacān.* (KK15)

g.tü düş-: Bir iş yapmak için istekli davranmak, özenmek. *tarla sürülcemiş nasıl hoşuna getdi. g.tü düşcek hevesinden.* (KK6)

g.tü terle-: Yaptığı bir iş sonucu çok yorulmak. *iki kürek atdı. g.tüm terledi deyi.* (KK2)

g.tü yi-: “Olayların üstesinden gelecek kadar yürekli misin?” anlamında kullanılan bir söz. *g.tün yiyasa atla bakām burdan. görēm maharaTıñı.* (KK6)

g.tün g.tün get-: 1. Geri geri gitmek, 2. Birinin işlerinin devamlı ters gitmesi anlamında kullanılan bir söz. *milleTıñ işi olur geder. bizim işler g.tün g.tün geder. anlamadık geTdi.* (KK12)

g.tün sıkıyasa: Yüreksiz kişiler için söylenen bir söz. *g.tün sıkıyasa bi dā sık tūfēle o ğuşlara.* (KK2)

g.tünde ğurT mu var: Yerinde duramayan, sürekli bir şeyler yapan insanlar için söylenen bir söz. *bizim ğızın çocukları yerlēnde oturmazlar. g.tlēnde ğurt mu var bilmen.* (KK4)

g.tünden ür-: Ashlı olmayan eylemleri gerçekmiş gibi anlatmak. *palavracı zafere bakma sen. ğonuşdūnuñ yarısı yalandır. g.tünden ürmeyi peK sever.* (KK9)

g.tüne gir-: Sürekli birinin yakınında bulunmak. *mēmed_ emmıñ uşaKları bi daKğa bile g.tüne ğircek gibi yanlāndan ayrılmaz.* (KK2)

g.tüne güveni olma- (yok): 1. Kendisini bir iş yapabilecek yeterlilikte görmemek, 2. Yapacağı işin arkasında duramamak, sağlam durmamak. *aynur_ abanınñ ölununñ g.tüne güveni olsa tarlı satar o evi alırdı emme edemedi.* (KK14)

g.tünü başını salla-: Vakti boşa harcamak, oylanmak. *kōñ içinde g.tünü başını sallāsa get bir işin ucundan dut.* (KK10)

g.tünü dön-: 1. Sırt çevirmek, yüz vermemek, 2. Yardımını veya selamını kesmek. *ğaş sene ahbaPlık etdik. hindi ni zaman görse g.tünü döner gider. nōlmuş buna bilmerjın.* (KK2)

g.tünü gezdır-: Boş ve amaçsız gezmek. *iş sābı olmadı imine abanınñ_ölu. işde orda burda g.tünü gezdırjri.* (KK2)

g.tünün üsdüne düş-: Sırtüstü düşmek. *a_ acın başına çıkdı kirez toPlācan deyi. ordan g.tünün üsdüne bir düşdü bu. iki gün kendine gelemedi.* (KK12)

g.tünün üsdüne oturama-: Evinde oturmayıp kapı kapı dolaşıp gezmek. *ni zaman görsem oba oba gezer. insan bi daKğa g.tünün üsdüne oturamaz mıke.* (KK9)

g.tüyle gö_ü göÇür-: Dikkatsiz ve özensiz davranmak, sakarlık yapmak. *hasana bi iş verdin mi arkasına takip eTmeñ ilāzım. g.tüyle gö_ü göÇürü.* (KK6)

gözü seyir-: Beklenen ya da istenilen bir şeyin gerçekleştiğinin haberini alacağına inanmak. *sabaħdan beri gözüm seyirjri. heral güzel bi habar alcak ğibjyiz.* (KK10)

gözünde dal budak olma-: Girişken olmak. (ODBU)

gözünün çırā ol-: Hemen karşılaşılabilecek bir durum için söylenen bir söz. (ODBU)

gözünün kökü sarar-: Birisini çok beklemek, özlemek. *evlendiğimizde bu herif evden çıkıdı mı iki ay kamyonla geder gelmezdi. dönücek deyi gözümün kökü sarardı. (kadın)* (KK1)

ğulā dincine dur-: Şüpheleri ortadan kaldırmak. (ODBU)

ğulak yasda-: Dinlemede olmak. (ODBU)

ğuru üzümünden bekmez sık-: Boşuna uğraşmak, çabalamak. *senin iş ğuru üzümünden bekmez sıkma benzēri. ūraşma. olmaz o iş.* (KK2)

ğuyruK bula-: Bir işte isteksiz davranmak. (ODBU)

ğuyrundan asıl-: Devamlı olumsuz davranışlar göstermek. (ODBU)

günün dinleniri: Güneşin batmaya yakın vakti için söylenen bir söz. (ODBU)

hal derd ğonuş-: Günlük hayattaki kişilerin olağan durumlarından bahsetmek. *ōlanla oturduk. hal derd ğonuşuyuz. niğelim ni zamandır ğörüşemiyadık* (KK8)

hanğı kö ün davılunu çalırsın: Geleneklere ters olan şeyleri belirtmek için kullanılan bir söz. (ODBU)

hanım eli ğaşık sapından ğabarır: Narin, çıtkırıldım kişiler için kullanılan bir söz. *elın ucuyla dutar huna bak. hanım eli ğaşık sapından ğabarır derler. kibarlından ölecek.* (KK4)

harcı içinden çık-: Birinin karşılığını alacağı bir işi bildiğinden yaptığı masraftan kaçınmamak. (ODBU)

hava çek-: Şarkı söylemek. *bizim deli olan yoldan geçerike hava çeker durur* (KK8)

hazır ğabir bulsa yatacak: Herhangi bir para veya emek vermeden hazıra konan kişileri belirten bir söz. (ODBU)

hengildeşip dur-: Oyalanmak, vakit geçirmek. *kōşularla oturduK duvarın dibine, hengildeşip duruS. etđimiz bi şiyi de yok.* (KK5)

her b.ka maydonoz ol-: Birilerinin işine devamlı karışmak. *dudu ğadın var bi, öte tarafda, bek meraklı. her b.ka maydonoz olur, herkesin işine ğarışır.* (KK7)

horsasını al-: Sıkıntısını gidermek, rahatlamak. (ODBU)

hus et-: Korumak. (ODBU)

hülüsüm ölmesin: Gelenek ve göreneklerin devam etmesini isteme anlamında bir söz. *dü ünlerde keşgek işi bitdi ğari. hülüsüm ölmesin deyi bazısı devam etdiriri.* (KK1)

hüner_at-: Herhangi bir alet veya eşyanın eskisi gibi olmaması anlamında kullanılan bir söz. *dedemiñ gullandı bir sa_aT varıdı. ben de çok gullandım emme hüner_atmāri ğāri. dolaba ğodum.* (KK2)

ııcak başa geç-: Güneş çarpmak. *esgiden tarlada oraK biçerkene āsamā_dar ııcak başımıza geçer, hasda olurduk.* (KK13)

ibikleri ğızar-: Öfkelenmek. *huna bak baña õkesinden ibikleri ğızarmış. laf mı etdik buna hindi biz.* (KK7)

içi ğatıl-: Üzücü bir olaydan dolayı canı sıkılmak, bunalmak. *abam öldü öleli içim ğatılıya. çok severdim abacıımı.* (KK9)

ilisdire dön-: Çok zayıflamak. *seni görmēli epī zayıflamıřıñ. ilisdire dönmüşsün ay_abam. saña ekmek vermiyalar mı.* (KK8)

incili ğüssün: Devamlı öpen kişileri tarif etmek için kullanılan bir söz. *ğız_āmaT emmim çok öper bizi. incili ğüssün gibi şapır şupur öper durur.* (KK9)

ınesi başında terzi ol-: Çok gezmek. (ODBU)

ille eşşēm erkeKdir: Söylediği sözden dönmeyen kişileri çin söylenen bir söz. (ODBU)

isdambuldan yan kösdekle gel-: Soyunu unutup kendini başka biri gibi göstermek. (ODBU)

iskifine ğaşın-: Tehdit etmek. (ODBU)

iş g.tü yok (olma-): Çalışma isteği bulunmayan kişileri tarif etmek için kullanılan bir söz. *iki ğün işe getdi. sōna bi da_a geTmemiş. adam da iş g.tü yōka.* (KK6)

iş kes-: Birine eziyet etmek, sıkıntı çıkarmak. *ben seni melliye götürün emme ollarda iş kesmecēñ oña göre.* (KK10)

işi ğaydı (yok) olma-: Herhangi bir işi olmamak. *bullarda gezen işi ğaydı olmān çok_adam var. aylak aylak gezerler hiş iş yaPmazlar.* (KK12)

kakıradak get-: Çok gülmek. *annatđına epī bi ğüldüdük. cambazıñ olan duramadı kakıradak getdi, yerlere yatdı durdu.* (KK6)

kelli varkan hodullı ol-: Hatalı olmasına rağmen başkasını suçlamak. (ODBU)

kendi umurduna söylen-: Kendi kendine konuşmak. (ODBU)

ketez geçir-: Ödemesi yapıldığı halde satın alınmayan tarlanın tarla sahibi tarafından zor kullanarak geri alınmasını ifade eden bir söz. (ODBU)

kırk fırın ekmek yi-: “Bir duruma erişmek için pek çok emek vermek gerekir” anlamında bir söz. *sen bu arabayı ğullanabilmeñ için kırk fırın ekmek yimeñ ilāzım.* (KK10)

- kileye keşir dolar gibi dol-:** Herkesin bir yere toplanmasını anlatan bir söz. (ODBU)
- kirāsız kilim ucu dut-:** Yapılan her şeyden bir karşılık beklemek. (ODBU)
- köprü olsa üsdünden geçme-:** Birinin hatırını saymak, ona saygı duymak. (ODBU)
- köprüden geçerkene g.t tokuşdur-:** Çok uzak bir hısımlık bulunmak. (ODBU)
- köşeye yat-:** Hastalıktan ötürü kendine bakamayacak durumda olmak. *dedeñ öldü. biz çok şükür eyi kötü olur gideriS. allah köşeye yatırıp da ele muhtāc_eTmesin.* (KK15)
- lalkak dō-:** Konuşmak, muhabbet etmek. *dün anañgille oturduk. sabahā_dar lalkak dōdük.* (KK6)
- mal güüt-:** Büyükbaş hayvanları otlatmak. *bizim kö_öde bahar zamanı oTlū açarlar. kö_ölülēñ hePsi mal gütmē ora gider.* (KK9)
- malak salla-:** Suratını asmak, küsmek, somurtmak. *bizim enişde geldiñden beri köşesinde malak salladı, oturdu. bi kelime bilem eTmedi.* (KK1)
- maşatına tükür-:** Birinden söz ile hesap sormak, onu tehdit etmek. *günü gelince onun maşatına tükürmezsem ben de adam de_ilin derdi irāmaTlık bubacim.* (KK6)
- matmaskara et-:** Rezil etmek. *ğızına herkeSiñ içinde olan lafı sōledi. çocçāzı matmaskara etdi.* (KK5)
- melliniñ eşşek dakdī dirē kesmeli:** Güvenilmeyen insanlar için kullanılan bir söz. *saña nasıl güvencez biz. boşuna demerñler melliniñ eşşek dakdī dirē kesmeli deye.* (KK16)
- mırī ğırıl-:** Gücenmek, gönül koymak. *ana ekmē çok yiyan yeter eT ğāri didim. bunun mırī ğırıldı. ğonuşmadı benñle.* (KK8)
- miccil miccil et-:** Yavaş hareket ederek bir iş zamanında yapamamak. *biz işi bitirēm deyi ūraşırıS sen miccil miccil edersin bize enggel olursun.* (KK2)
- mobal boynuña:** “Ben karışmam, sorumluluk sana veya ona düşer.” anlamında kullanılan bir söz. *endēni ben dutarın emme başına bi şı gelirse mobal boynuña sen icābına bakarsın.* (KK10)
- namaşarka ol-:** Kötü nam salmak. *milleTiñ parasını almış, vercen dimiş vermemiş. ē namaşarka oldu ğāri. buna nahil güvenecēñ.* (KK2)
- narğı ğırıl-:** Ümitsizliğe kapılıp keyfi kaçmak. (ODBU)
- ne ğolosdor ğaldı ne külüsdür:** Her şeyini kaybetmek, iflas etmek. *elde ne ğolosdor ğaldı ne külüsdür. arabı saTdık, evi saTdık.* (KK6)
- o de_illikden gel-:** Herhangi bir konuyu bilmesine rağmen bilmezlikten gelmek. (ODBU)

oba oba gez-: Çok gezmek. *halamıñ evine ni zaman varsam evde olmāri. oba oba gezmē bu ğadar sever insan.* (KK7)

olmuşu olacā bu ğadar: “Elimizden daha fazla bir şey gelmez” anlamında bir söz. *çóvalları diz didiñ, dizdik. içeriyi süpür didiñ, süpürdük. da a yok ğāri. olmuşu olacā bu ğadar.* (KK8)

oturdū hasırın ipini kes-: Yardım aldığı kişiye kötülük yapmak. (ODBU)

ōkesi ğız-: Sinirlenmek. *ōle ğonuşuP durma. ōkem ğızarsa seniñ ğafañı ğırarın.* (KK6)

ōlgülü_e var-: Başsaĝlığı dilemek, ölen bir kimsenin yakınlarını ziyaret ederek ilgi ve yakınlık belirten sözler söylemek. *hatça aba öldü. dellal verildi. bi ōlgülü_e varam gelēm deyoS.* (KK4)

ölmüş eşşek nalı sök-: Fırsatını bulunca bir malı değerinin altında almaya çalışmak. (ODBU)

ömükden geçir-: Bütün varlığını harcamak, tüketmek. (ODBU)

ömünü sık-: Birine çok kızdığından boğazını tutmayı istemek. *hu ğadına o ğadar ğızırın. yolda belde görsem ömünü sıkasım ğeliri.* (KK4)

öñezeye yat-: Av için pusuda beklemek, gizlenmek. *doñuz avına geTdik. çitliovasında öñezeye yatdik. doñuzları bekledik.* (KK6)

örfünü gösder-: Disiplinli davranmak. *sen hocasıñ. talebeye örfünü gösder, çekinirler senden.* (KK6)

ötem beri geldi: Çok korkmak. *ĝāveden gelirkene sokāñ köşesinden bi köpek çıKdı ĝarşıma. ötem beri geldi. nahil atdım kendimi bilmērin.* (KK2)

para sıç-: Çok parası olmak. *osmanıñ antellede iki evi var. üş dene arabası var. bi de on dölüm tarla almış. adam para sıçiri.* (KK15)

parası çok aKlı yok: Parasının değerini bilmeyen kişiler için söylenen bir söz. (ODBU)

parayı şırk-: Çok para kazanıp zengin olmak. *üssēn ev almış, araba almış. parayı şırkmış yalım bu.* (KK5)

petente altına al-: Özgürlüğünü kısıtlamak. *ĝiden dēyin izin vermēriñ. petente altına aldıñ sen de beni éyice.* (KK12)

pısısı sınıĝı-: Canı ısınmak, birini sevmeye başlamak. *hu eve daşınan ĝüssün ĝeline pısım sınıĝdı. bayā ğonuşĝan, daTh dilli.* (KK13)

ruhu sıkıl-: Bunalmak, içi sıkılmak. *benim ğız kaş ğündür alana çıkdı yok. ruhu sıkıldı emme bi adım atan deyi ūraşmāri.* (KK1)

sakızı küle düşür-: Hastalanmak. (ODBU)

samıT samıT bak-: Bön bön bakmak. *ben oña annadırın. samıT samıT yüzüme bakıri. acık salak mı bilmen.* (KK4)

sanki sırlı da sırrı sıyrılcak: Bir işe yanaşmamasına rağmen işi yapanı beğenmemek. *bi işiñ ucundan dut deseñ dutmaz. al hunu götür eve ver gel deseñ gelmez. sanki sırlı da sırrı sıyrılcak.* (KK9)

saralan gel-: Birine samimiyetle sarılmak, kucaklamak. *bizim emmi gızıyla ni zamandır birbirimize görmeydik. ğapıyı açınsıra saralan geldik.* (KK16)

sargın ol-: İçten, yürekte anlaşılmak. *biz dayımıñ çocuklarıle hiş sargın olamadık. biz onnarı aramayız onlar da bizi aramaz.* (KK6)

seniñ eşşe in ğancık olsun: Birini inatçılıktan vazgeçirmek için kullanılan bir söz. (ODBU)

serçeler depdi: Hastalanmak anlamında kullanılan bir söz. (ODBU)

sevincik delisi ol-: Çoşku ve mutluluk ile şaşırarak. *torunuñ ünüersiği ğazanmış didilerdi. buncâcık sevincik delisi oldu çıkdı.* (KK7)

sıır sidi gibi: Eğri eğri giden nesne veya kişileri tarif etmek için kullanılan bir söz. *endē sıır sidi gibi bi o yānna bi bu yānna geder. dōru geTmez bu o heç.* (KK9)

sırrı dökül-: İncinmek, zarar gelmek. *bubassı olana bi laf_eTdi. sırrı döküldü olancıñ. gücendi bubassına.* (KK8)

sırt yü-: 1. Banyo yapmak, 2. Çamaşır yıkamak. *anamıñ aklı yerinde de el. ğuşluk evine varan da de erin. anamıñ bi sırtını yürün.* (KK4)

sırtında yımırta köfü olma-: Meydana gelecek olanlardan çekinmemek, korkmamak. (ODBU)

sırtını de işdir-: Yıkılmak. *iki hātaya varıya ğāri. banyoya giren de bi sırtımı de işdiren. çok kokdum terden.* (KK8)

s.ki d.şşā dek ol-: Keyfi yerinde olmak, derdi olmamak. *ōlene ğadar yatarsıñ. iş ğüş peşinde ğoşmaSsin. s.kiñ d.şşāñ dek. ni var bōle yaşamā.* (KK10)

s.ki dik-: İnat etmek. *evde oturām didim ben buna. yok, s.ki dikdi ille geTcēn deyi.* (KK2)

s.kine dakma-: Hiç kimse veya şeyi umursamamak, aldırış etmemek. *ğōşunuñ evi yandı. yanına bi kere bile varmadı. bōle şileri adam heÇ s.kine dakmāri.* (KK10)

sokur sokur et-: Öfkeden kendi kendine söylenmek. *anama sırtlāñı gey dērin, giymēri. bi de sokur sokur eder yüzüme bakıp.* (KK14)

sovan dik-: Uyuklamak. *işden geldim. hōle divanda uzandım acık sovan diken deyi. onda da bayā ūmişin.* (KK7)

su sula-: Tarla veya bahçeye sulamak. *elmālān dibini çapaladım. yarın sabahdan geden bi de su sulayan bāri.* (KK9)

suçunu basdır-: Hatalı kendisi olduğu halde başkalarını suçlamak. *torunlādan büyük olan ortalı da, itmiş. bi de suçunu basdırmak için ğardeşim etdi derimiş.* (KK1)

susuzluktan yayılama-: Doğru konuşmasına rağmen fırsat bulduğunda yalan söylemek. (ODBU)

süllü gibi ol-: Uyumsuz giyinmiş kişiler için kullanılan bir söz. *altın bi çeşit üstün bi çeşit. süllü gibi olmuşsun a. heç yakışmamış o geydiklēj.* (KK7)

sütü mermeri del-: Çok insafsız olmak. (ODBU)

şaşgın ol-: Hastalanmak, keyfi kaçmak. (ODBU)

şeytanın ergen dibi beklediği gibi bekle-: Boşu boşuna, amaçsız beklemek. (ODBU)

şeytanın ğarı boşadı zaman: Telaşın çok olduğu akşama yakın vakti ifade etmek için kullanılan bir söz. (ODBU)

sürüşüp get-: Yere çok kötü düşmek. *bunnar üç arkedeş binmişler moturlara. melliye varmadan birinin öñüne daş çıkmış. niđicēni bilememiş sürüşüp getmiş yola.* (KK7)

tāca aınat-: Söylenenlere inanmamak. (ODBU)

tavık basdır-: Tavuğu kuluçkaya oturtmak. (ODBU)

tefek bas-: Üzüm yaprağını tuzlu suyla saklamak. *bu sene yēcek tefek basmadıK, üşendik.* (KK8)

tısmık gibi ol-: Tıka basa doymak. *ōlen evde yimēmi yidim. vardım bi de güssüngilde yidim. tısmık gibi oldum ğāri.* (KK16)

tiñgedek düş-: Aniden yapılan bir hareketin sonucunda irkilmek. *elini ğaldırınsıra niđicēni bilemedi. tiñgedek düşdü. korkdu yalım.* (KK9)

tulūnu çıkar-: Hiçbir şey bırakmamacasına soymak. (ODBU)

turşu ğaşşıkla-: Çapkınlık etmek, kadın peşinde koşmak. *biz adamı okusun deyi gönderdik, adam turşu ğaşşıklarımış ollarda.* (KK10)

türkü çek-: Türkü söylemek. *evin önünden geçerkene ille bi türkü çeker bizi duýsun di, i ğāri.* (KK7)

urba gör-: Düğünden önce gelin ve ailesi için damat tarafının yaptığı giyim alışverişi tanımlayan bir söz. *ādem bu hāta yok nerededir dirkine urba görmē geecek didiler düñürlerle.* (KK10)

ülü ver-: Kurban etinden dağıtmak. *bayramda ğurbanı kesdik. ğonu ğoşuya ülü verdik.* (KK1)

vara yova ğül-: Olur olmaz her şeye ğülmek. *bi çocuk her şıye ğüler mi. ni annaTsan ğülüya. vara yova da ğülünmez ay_abam.* (KK13)

veleğgedek ğel-: Aniden yıkılmak, devrilmek. (ODBU)

ya_ırılı ol-: Kendini suçlu hissetmek. (ODBU)

yallah yavuş: Tadı tuzu olmayan, yavan anlamında kullanılan bir söz. *çorbanıñ tadı heş yok. abu sen de yallah yavuş bir çorba eTmişin.* (KK1)

yanğın ol-: Birisine sevdalanmak. *yeğgenle ikimiz birbirimize yanğın olduk da öle evercek oldular bizi.* (KK9)

yantır yantır ğet-: Sallana sallana ğitmek, düz yürüyememek. *endē adam bi dōru gedemez mi. yantır yantır geder bu yolda.* (KK15)

yargını ğız-: Üşümesini gidermek, ısınmak. *sovukda ğarda davşan vurmā geTdik öndū ğün. sōna eve vardım sobiyi bi yakdım. acık yarginim ğızdı da kendime ğeldim.* (KK2)

yavan osuruk: Davranışlarında ciddi olmayan kişileri tarif etmek için kullanılan bir söz. *yavan osuruk etem söylenene ğülüp ğeçer. nerde ğonuşçanı bilmez.* (KK12)

yazılıp ğal-: Devrilmek, yıkılmak. *televizōnda bi filim izlērike adamıñ birine bi vurdu. adam yere yazılıp ğaldı.* (KK10)

yeñlerini çemre-: Pantolon, ğömlek gibi elbiselerin paça veya bilek kısımlarını kıvrırmak. *suyun içine girecēn deyi pantulonun yeñlerini çemremiş. öle girmiş suya.* (KK4)

yerden alıp ğökde yi-: Çok öfkelenmek. (ODBU)

yılanı çıyanı yutup sonra da hacı leylek ol-: Doğru söz söylemesine rağmen yanlış davranışı yapmak. (ODBU)

yıldızı al-: Birini beğenmek, kendine yakın hissetmek. *o iki ğardeşden böyük olanını yıldızım aldı da küççü bek hoşuma geTmedi.* (KK5)

yımirtayı ayazlatmā ğo-: Zamanı boşa harcamak. *yapılcağ çok_ışimiz var. yımirtayı ayazlatmā ğomām hindi. işler āşama bitmez.* (KK4)

yoz ğel-: Soğuk ve sevimsiz davranmak. *bu çocuklān bazısı ğelip ğeçerkene bize selām bile vermez. yoz ğelir acık onnar.* (KK7)

yörük üsdünden ğurban kes-: Başkasının sırtından bağışta bulunmak. *kendi ora vermiş ğibi ğonuşuru bi de. işde yörük üsdünden ğurban kesmiş olcağ ğari.* (KK2)

zımbacı gibi: Çok yiyip şişmanlayanlar için kullanılan bir söz. *Olan ekmē yidiñ. zımbacı gibi olmuşsun. bo, azından kes ğāri acık.* (KK14)

zırpadak düş-: Ani korkuyla irkilmek. *düşünde ğoŗkmuş baya bi heral. zırpadak düşdüm dimiş bubassına.* (KK6)

zort zort et-: Kendi kendine söylenmek. (ODBU)

2. Deyim Sözlüklerinde Bulunan Fakat Anlamı Farklı Olan Deyimler

adını ğo-: İsim vermek. *bebek do,alı on gün oldu. da, a adını ğomamışlar.* (KK4) (ADS'de karşılığını ve fiyatını belirlemek)

anasını belle-: Bir işi başarıyla tamamlamak. (ODBU) (ADS'de en büyük kötülüğü yapmak)

(birini) ğafası alma-: Birinden çok hoşlanmamak, sevmemek. *ni zamandır oturu ğonuşuruz onūla emme ğafam bi türlü almadı onu.* (KK10) (ADS'de 1. Anlayamamak, kavrayamamak, 2. Zihin yorgunluğu sebebiyle anlayamaz duruma gelmek, 3. Olabileceğine inanmamak)

burnunu sürt-: Çok eziyet çekdirmek. (ODBU) (ADS'de sıkıntı çektikten sonra daha önce beğenmediği bir durumu kabul etmek, gururundan vazgeçmek)

buz kes-: Herhangi bir olumsuz durumdan dolayı ortamda sessiz ve tepkisiz kalmak. *bu herkeSiñ içinde ona sö, önsüre ortalık buz kesdi. kimse ğonuşamadı.* (KK6) (ADS'de çok üşümek)

ca,al ğal-: Eğitim görmemek, okuyamamak. *bizim okul zamanında hoca yokūdu kōde. biz ondan ca,al ğaldık. adımı yazaman hindi ben.* (KK9) (ADS'de bilgi edinememek, bilgisi olmamak)

cılkı çık-: Bir işi başaramamak. (ODBU) (ADS'de bozulmak, doğru ve uygun yolundan ayrılmak)

doñuz gibi: Sağlam, sağlıklı anlamında kullanılan bir söz. *kendiñle barabır hu adamı da ğötürsē oviya. bak doñuz gibi her, işi eder.* (ADS'de 1. Kötü huylu ve hain, 2. Adamakıllı, iyice) (KK6)

duman atdır-: Bir işi başarmak. *esgiden orak biçme, e gederdik. āşama bitirīdim. duman aTdırıdım. hindi ğücümüz mü var.* (KK12) (ADS'de kötü duruma düşürmek, geride bırakmak, birini yıldırmaq)

ğafadan at-: Bir konu veya sorunu sürekli hatırlamak, unutmamak. *anamıñ ölmesi içime derd, oldu. ğafamdan bi türlü atamadım.* (KK11) (ADS'de bir konu üzerinde inceleme yapmadan rastgele konuşmak, uydurmak, yalan söylemek)

ğan yörü-: Yara alınan yerden kanın şiddetli bir şekilde akmaya başlamasını anlatan bir söz. *ğafasını duvara vurdu. ğafasından çokca bi ğan yörüdü ğoşkduk hepimiz.* (KK5) (ADS'de bir organda aşırı kan birikmek) (KK11)

göbēniñ suyunu al-: Beklediği gibi olmamak. (ODBU) (BAAD'de ağzının payını vermek.)

gözüne görükme-: Herhangi birine aşırı derecede öfkelenmek. *evini içini da itmiş getmiş. bi da a gözüme görükme. kemiklēni ğırarım.* (KK14) (ADS'de göze görünmemek: 1. Ortaya çıkmamak, saklanmak, 2. Kendisi var olduğu halde göz onu görememek, 3. Değersiz olmak)

imamın abdez suyu gibi ol-: Çay çok açık olmak. *müsefirlikde bize için deyi bi çay getirmişler. o ğadar açık aynı imamın abdez suyu gibi.* (KK2) (ADS'de soğuk veya sıcak olması gerekirken ılık olan içecekler için kullanılan bir söz)

parpıyı yi-: Darbe almak, kandırılmak. *arabayı satmış emme parasını alamamış. parpıyı yidik de ep durüdu bullarda.* (KK2) (DS'de dayak yemek)

sucü çık-: Aşırı derecede ıslanmak. *dalları budārkan bi yāmur başladı. eve varıncā dar sucüm çıktı.* (KK10) (ADS'de 1. Yormak, 2. Çok dövmek)

tuluk ol-: Şişmanlamak. *ağam sen görmēli ni ğadar kilo almışsın. tuluk olmuş çıkmışsın.* (KK6) (DS'de iyice sulanmak, yumuşamak)

yalama ol-: Kişinin her zaman aynı işi yapmasından ötürü o işte beceri ve alışkanlık kazanması anlamında bir söz. *yemek bişire bişire eyice yalama olduñ ğari sen. eliñ kimse su dökemez.* (KK15) (DS'de eskimek, yıpranmak, aşınmak)

yavan yaşık: Davranışlarında ciddi olmayan kişileri tarif etmek için kullanılan bir söz. *bırak o yavan yaşık adamı. kimse sevmez sen ne deyi seversin bilmen.* (KK2) (DS'de yemek için katıksız, yağsız, karın doyuracak kadar)

3. Deyim Sözlüklerinde Aynı Anlamda Kullanılmış Fakat Bucak Ağzında Farklı Fonetik Biçimleriyle Kullanılan Deyimler

abuk ğubuk ğonuş-: Ne söylediğin bilmeden, düşüncesiz, tutarsız konuşmak. *ordan burdan ğine abuk ğubuk ğonuşiri. ona bakma sen.* (KK4) (ADS'de abuk sabuk konuşmak)

akı b.kuna ğarış-: Korkudan ne yapacağını bilememek. *arabada oturuken arkadan bi araba geldi. benim arabaya vurdu. korkudan akım b.kuma ğarışdı.* (KK2) (ADS'de akli bokuna karışmak)

aklı kısa: Küçümseme ve aşağılamak için kullanılan söz. *beni dinle sen. onu boş ver. akli kısadır onun. dedini dinleme.* (KK7) (ADS'de saç uzun akli kısa)

aklına geleni işle-: Düşünmeden birdenbire bir işe kalkışmak. *sabah ğakdı bu. sırtlānı geydi. bize heş bi şı divedi. oviya gedecēmiş. aklına geleni işler mi bi insan.* (KK8) (ADS'de aklına geleni yapmak)

alnına yazıl-: Kaderinde olmak. *onuñ çekcek çilesi varmış. alnına bōle yazılmış. elinden bi şıcık gelmez.* (KK11) (ADS'de alnında yazılmış olmak)

anğaryaya giden hasda cavır gibi işle-: Bir işi gönülsüz bi şekilde yapmak, isteksiz davranmak. (ODBU) (BAAD'de hasta gavur gibi angareye gitmek)

ataşa körükle var-: Gerginliği, uzlaşmazlığı artıracak biçimde davranmak. (ODBU) (ADS'de yangına körükle gitmek)

atıp sıkıla-: Palavra atmak, abartarak konuşmak. *o emmi ni annaTdı ōle bilmen. acıK atıp sıkıladı gibi geldi başa.* (KK2) (ADS'de atıp tutmak)

ayı izini ğurt izine ğarışdır-: Birinin yaptığı işleri birbirine karıştırmak. (ODBU) (ADS'de at izi it izine karışmak)

barmaklānı yala-: Bir yiyeceği çok beğenmek. *yemēñ başına oturdu. çok be_ endi yalım. barmaklānı yalācak baksā.* (KK4) (ADS'de parmaklarını birlikte yemek)

burnūñ dibine gir-: Birine çok yaklaşmak, yakın olmak, birine çok sokulmak. *acıK ōtede dur bakan burnumuñ dibine girdiñ.* (KK10) (ADS'de burnununun dibine sokulmak)

burnundan ğıl yoldurma-: Kendisine söz söyletmemek, kibirli davranmak. (ODBU) (ADS'de burnundan kıl aldırılmamak)

canı burnunda: Çok öfkeli olmak. *başa soru soruP durma zāte canım burnumda. ōkeliyin.* (KK6) (ADS'de canı burnundan çıkmak)

cavır_ et-: Boşa harcamak, israf etmek. *arabāñ benzinini cavır_ edecēñ. lazım_ olur sürme ğāri hunu, yerine ğo.* (KK2) (BAADS'de gavur etmek)

çil bülüç olup da_ıl-: İnsanların toplu olarak her biri bir yere dağılmak. *çocuklar zil çaldı mı okuldan çil bülüç olup da_ıllar.* (KK8) (ADS'de çil yavrusu gibi dağılmak)

dabanı yanık it gibi gez-: Boş boş ve devamlı gezmek. *işi gücü yok sabā ğadar dabanı yanık it gibi gezmiş sokaKda.* (KK10) (BAADS'de tabanı -ayağı- yanık it gibi dolaşmak)

dadından yinme-: Güzel veya hoş giden bir durumun ortaya çıkmasında söylenen bir söz. *yarına bize gelir bi de para getiriseñ dadından yinmez ğāri bu iş.* (KK6) (BAADS'de tadından yenmemek)

dakğası sātine uyma-: Her an başka bir ruh durumu göstermek. *bunun hindi bōle didine bakmañ siz. bu adamın dakğası sātine uymaz.* (KK3) (ADS'de dakikası dakikasına uymamak)

dīdīsının dīdīsı: Çok uzak akrabalık için kullanılan bir söz. *selmānıñ abassı bizim aKrabāmız emme tā dīsının dīdīsı. bilmeyiS biribirimizi.* (KK7) (BAADS’de dızdığının dızdığı)

düzen dut-: Bir iş veya etkinlik için hazırlık yapmak. *irbēmgil gelecek deyi baya bi düzen dutduk. onlar da çıkıP gelediler.* (KK4) (ADS’de düzen vermek, düzene koymak, düzene sokmak)

eşşēñ aklına ğarpuz ğabu_u getir-: Bir şeyi birinin aklına getirmek. (ODBU) (ADS’de eşşēñ aklına karpuz kabuğu düşürmek-koymak)

ğafayı vurup yat-: Uyumak için yatmak. *hiş halım yok. ğafayı vurup yatcān.* (KK8) (ADS’de kafayı bir yere vurmak)

ğızdırıp ğızdırıp öñüne ğo-: Aynı konuyu devamlı söylemek. (ODBU) (ADS’de ısıtıp ısıtıp önüne koymak)

ğönü iste-: Bir şeyi yapmaya hevesli olmak. *ni zamandır içimde bi sıkıntı var. ğönüm bi şi istemēri.* (KK7) (ADS’de gönlü istemek)

ğulāna ğat-: Sırası gelince hatırlaması için birine bir şey söylemek. *bu sene biz de payam alām dīrin. emmimin ğulāna ğatām hindiden.* (KK2) (BAADS’de kulağına koymak)

ğünā hambal boynuña: Ben sorumluluğu onun olan bir iş yapıyorum. Bu bir suç ise sorumlusu odur. *eñere olsun ben işe başlārın. arkamdan gelmeSsen ğünā hambal boynuña* (KK2) (ÖAAADS’de günahı -vebali- boynuna)

hal çarasına bak-: (çözüm bekleyen karmaşık bir durum için) Çözüm yolu aramak. *işler olur gider bakām. hal çarasına bakılır. canıñı sıkma sen.* (KK10) (ADS’de hal çaresi)

hamam gibi et-: Bir bölge veya yer çok sıcak olmak. *zoba tutuşunsura içeriyi hamam gibi etmişiz hā.* (KK16) (ADS’de hamam gibi)

hırsız kedi boynu gibi: Ölçülü bir biçimde şişmanlamış olan kişileri tarif etmek için kullanılan bir söz. *sen de bayā bi kilo aldın. hırsız kedi boynu gibi şişmanlamışın.* (KK5) (BAAD’de boynu hırsız kedi boynuna dönmek)

hoş geldiñ beş geTdinç: Bir kişinin herhangi bir karşılama, selamlama, buyur etme faslının nasıl geliştiğini gösteren söz. *müsefirler geldi, yimeklēni yidiler. işde hoş geldiñ beş geTdinç derike yolcu eTdik geTdiler.* (KK9) (ADS’de hoş geldinç)

incini cıncını çıkar-: En ince detayına kadar araştırmak. *fısdık fidanlāni alcak yeri bi aramış sormuş. adamlāñ incini cıncını çıkarmış.* (KK6) (BAADS’de ıcığını cıcığını çıkarmak)

içi isteme-: 1. Midesi kabul etmemek, 2. Sakıncalı gördüğünden veya beğenmediğinden bir işi yapmak istememek. *ğarnım aş deridi emme bi şî yîmedi. içi istemedi ellēm.* (KK11) (ADS'de içi almamak)

ince ince elemek sıkca doku-: Bir şeyi bütün ayrıntılarıyla araştırmak, gözden geçirmek. (ODBU) (ADS'de ince eleyip-eğirip sık dokumak)

ışan içine ğarış- (gir-): Toplum içinde bulunmak, sosyalleşmek. *tēfîn olan sabaħdan āşamā dar evde oturu. bi ğāhveye alana geden dimez. acık ışan içine ğarışmak ilāzım.* (KK3) (ADS'de insan içine çıkmak)

ka_ası mîñ: "Kâhyası mısın" anlamında birinin işlerine karışmak. *eliñ hamirile ekmēñi bişir sen. ka_ası mîñ ki sen onunı bununı işine ğarışıp durusuñ.* (KK8) (ADS'de birinin başına kâhya kesilmek)

laf_olsun torba dolsun: Konuşacak bir konu bulunmadığında rastgele söz sarf edildiğinde söylenen bir söz. *onunı bildi mi var. laf_olsun torba dolsun. ğonuşiri işde.* (KK4) (ADS'de laf olsun adet yerini bulsun)

mahana bul-: Kınamak, kusur bulmak. *aldım bi şiyi de be_enmezsiñ. her şiyi de bi mahana bulursuñ sen.* (KK5) (ADS'de bahane bulmak)

orman daşla-: Bir olayı açığa çıkarmak için sorular sorup anlamaya çalışmak. (ODBU) (ADS'de orman taşlamak)

osurukdan nem ğap-: En küçük bir şeyden alınmak, çok alıngan olmak. *saña bir laf söyleme_e gelmēri. osurukdan nem ğapırın. ğonuşmām bāri.* (KK1) (ADS'de buluttan nem kapmak)

ölümden öte cavır köyü olma-: Haklı olduğu bir durumda mücadele etmekten korkmamak. (ODBU) (BAAD'de ölümden öte yol yok)

rahat g.tüñe mi batdı: Yaşanılan rahat durumun değerini bilmemek. *ekmek elden su gölden yaşayıp dururlar. rahat g.tüñe mi batdı da çalışcān deyi kendiñi yırtıp durusuñ.* (KK10) (ADS'de birine rahat batmak)

sap yi_ıp saman işe-: Önemi olmayan bir konu konuşmak. (ODBU) (ADS'de sap yiyip saman sışmak)

sokā get-: Gezintiye çıkmak, dolaşmak. *deli bekir nerededir. ni bilen ben sokā geTdi. dolaşıp gelir.* (KK6) (ADS'de sokağa çıkmak)

sōp şî-: Küfretmek, aralıksız küfürler sıralamak. *beni uzaKdan gördü başladı sōp şime. herkez de bize bakar.* (KK10) (ADS'de sövüp saymak)

suyuna göre get-: Bir kimseyi sinirlendirmeyecek biçimde davranmak. (ODBU) (ADS'de suyunca gitmek)

ufak su dök-: İşemek. *siz otura göy. ben bi ufak su döküp gelen.* (KK6) (ADS'de su dökmek)

tühüm² at-: Dügümllemek. *altındañ donu bi çıkaramadı. tühüm atmış, çözemedi.* (KK9) (ADS'de düğüm atmak)

tükürdü tükürü yalama-: Verdiği sözden geri dönmek. (ODBU) (ADS'de tükürdüğünü yalamak)

yeñi gelin gibi süzül-: Nazlanmak. *bi duz getirceñ muTvakdan yeñi gelin gibi süzöldün galdın* (KK14) (ADS'de gelin gibi süzölmek)

yo_urt üt-: Yoğurt yapmak için süte yoğurt mayası koymak. *dün aldım südün yarısını ala gödüm. yarısını da yo_urt ütdüm.* (KK4) (ADS'de yoğurt çalmak)

zebil ol-: İsraf olmak. *gücānda daşidī şeker gāyınca beş kilo şeker zebil_ oldu çıkdı.* (KK9) (ADS'de zıyan zebil olmak)

zıkğımın kökü daşın gātısını yi: Sunulan bir yiyeceği beğenmeyenlere söylenen bir söz. *benim çocuklāñ öñüne ni göysam be_ nmezler. ben de zıkkımın kökü daşın gātısını yi dirin.* (KK7) (ADS'de zıkkımın kökünü -pekini, dibini- ye)

4. Deyim Sözlüklerinde İlgili Sözcüğün Görüldüğü Yerler Kısımında “Bucak” İfadesi Olmayan Deyimler

arka ayāñlā gūlāñı gāşıma: Üzerine vazife olmayan işleri yapma anlamında bir söz. *her şı hakğında gōnuşcak bu. arka ayāñla gūlāñı gāşıma dirler bizde.* (KK1)

bakalak ol-: 1. Birinin yolunu beklemek, gözlemek, 2. Biriyle ilgilenmek, göz kulak olmak. *çocclām tātılde geliş deyi bakalak olurun.* (KK11)

başını yi-: Kendi veya başkasının yıkımına neden olmak. *bi yerde çalış dīriS, çalıřmāri, iş duTmak yok. başını yişe de gūrTulsaK.* (KK4)

bulmuş da buşurmuş: Sahip olduğu nimeti beğenmemek, küçümsemek. *bazısının evinde her eşşāsı var emme gine de yetmēri. bunlar bulmuş buşurmuş işanlar.* (KK5)

burun gıvır-: Beğenmemek. *isdemedi bi yimek gelinsire burun gıvıriri gāri.* (KK14)

canı ısın-: Birini yadırgamaz olmak, birinden hoşlanırl olmak. *dün bazarda gōnuşdüm bazarcıya baya bi canım ısındı.* (KK2)

çalıyı depesinden sürü-: Sözlerinin nereye varacağını bilmeden konuşmak, söylememesi gereken bir şeyi söylemek. (ODBU)

² düğüm

deliniñ aklına daş getir-: Kötülük yapabilecek bir kimsenin davranışlarını kolaylaştırmak. *bubassı òluna ni dırse onu yapar. bi gün kötü bi şı etcek deyi korkarın. belli mi olur deliniñ aklına daş getirir.* (KK11)

diz kös-: Dizleri eğip oturmak. *yabandan gelen müsefirler bizim mindere oturdular. Bi de güzelce bi diz kösdüler.* (KK7)

eli çaktır ol-: Hırsızlık yapmak (ODBU)

eli er-: Bir işi yapabilmek için zaman bulmak. (ODBU)

eşşekde d.şşak görmediñ mi: Bir işi beceremeyen kişiler için kullanılan bir söz. *da a eline iş yakışmâri. sen heÇ eşşekde d.şşak görmediñ mi.* (KK6)

ğıcık et-: Kızdırmak, sinirlendirmek. *Hõle gonusuP gonusuP beni gıcık ediri.* (KK15)

gözüne görüncek var: Başına bela açacak olaylara sebebiyet vermek. *bõn sabañdan beri güleriz. gözümüze görüncek var ha.* (KK6)

ğurk bas-: 1. Kümes hayvanları kuluçka olmak, 2. Bulunduğu yerden kıpırdamamak, yer değiştirmemek. *bizim tavık yımırta vermez bundan kēri. ğurk olmuş, ğurk bascaz ona ğāri.* (KK11)

hora geç-: Beğenilmek, hoşla gitmek, kendisine verilen kimsenin çok işine yaramak. *verdi in eşşā işime yaradı. çok hora geçdi, savõl.* (KK9)

inek almaz buzā emmez: İki tarafın birbirine yaklaşmamasını anlatan bir söz. (ODBU)

kēfi beyde yok: Çok mutlu, neşeli olmak. *emmiñ yimēni yidi bi de ci arasını yakdı. kēfi beyde yok ğāri.* (KK2)

mel mel bak-: Bön bön bakmak, aptal aptal bakmak. *bizim āmad okulda okurkana hoca ders anladırımış. bu āmad mel mel hocaya bakarmış.* (KK6)

ödü sıt-: Çok korkmak. *evin işini açudıdim. abu karşıma çıkdı. töbü olsun ödüm sıtdı.* (KK7)

ödünü al-: Birini korkutmak, ödünü koparmak, patlatmak. *duvarıñ üsdünden birden öñüme atla ansıra ödümü aldı.* (KK8)

sadakāyı saraydan çıkarma-: Ticaret yaparken devamlı aynı kişiler ile çalışmak. (ODBU)

su dök-: İdrarını yapmak. *bunūla bi çalışmā geTdik. bu heç durmāri ikide bir su dökme gediri.* (KK2)

şeyTanıñ g.tüne anāñdar uydur-: 1. Her işte başarı elde etmeye çalışmak, 2. Açıkğöz, kurnaz insanların davranışları için söylenen bir söz. (ODBU)

tek dur-: Uslu durmak, yaramazlık etmemek, sessiz kalmak. *bi yere varırırıs emme bu bi tek durmaz, duruşamaz.* (KK4)

tersi dön-: Afallamak, şaşırarak. *tersiñ mi döndü abam. bakıñp durırñ şa a sola.* (KK16)

yabana get-: Yaşadığı yerden başka bir yere gitmek. *burıda çok gız evlendi mi yabana geder, galmaz bullarda.* (KK13)

yalan_at-: Yalan söylemek. *yalan_atma bakām. ni yapıñı bilmēn yok.* (KK8)

yel gir-: Eklem ağrısı tutmak. *bacaklāma yel girmiş ellām. dünden beri bacaklām dutmāri.* (KK1)

yemin çek-: Yemin etmek. *dün eve varmadıña bi yemin çek bakan. inanmāriñ ben şaña.* (KK2)

yükünü yokarı yi-: Hemen razı olması gerekirken zor ikna olmak. (ODBU)

zebil_et-: Harcamak, sarf etmek, saçmak. *elindē eti yere düşürdü. dilber eti zebil_etdi hu esrik adam.* (KK4)

zopa at-: Dayak atmak. *bu kimin çocu, u bölē. hiş durmak yok. buna güzel bi zopa aTşay uslanır.* (KK9)

Sonuç

Bucak (Burdur) Ağzında Kullanılan Deyimler Üzerine adlı bu çalışmada bölge ağzında kullanılan 396 deyim tespit edilmiştir. Bunlardan 292'si sözlüklerde bulunmayan; 19'u ise sözlüklerde bulunan fakat anlamı farklı olan deyimlerdir. Deyim sözlüklerinde aynı anlamda kullanılmış fakat Bucak ağzında farklı fonetik biçimleriyle kullanılan deyimlerin sayısı 52, deyim sözlüklerinde ilgili sözcüğün görüldüğü yerler kısmında "Bucak" ifadesi olmayan deyimlerin sayısı ise 33'tür.

Deyim sözlüklerinde ve bölge ağızlarında özellikle organ isimleri ile yapılan deyimler görülebilmektedir. Bucak ağzında *ağız, baş, kafa, g.t, göz, kulak, burun* kelimeleriyle yapılan deyimler tespit edilmiştir. Bunlar arasında özellikle *burun, kulak, g.t, göz* kelimeleriyle yapılan deyimler diğer organ isimlerine göre daha fazladır: *burnundan gül yoldurma-, burun gıvır-, gülāna gāt-, gülā dincine dur-, g.tü çık-, g.tünden ür-, g.tüyle gö, ü göçür-, gözünde dal budak olma-, gözünüñ çırā ol-*

Yörede tespit edilen deyimlerin çoğu *et-* ve *ol-* fiilleriyle yapılmıştır. Bunlar dışında *get-, yi-, gonus-, gel-, gez-, dut-, al-, düş-* fiilleriyle yapılan deyimler mevcuttur.

Deyimler Türk dilinin her evresinde kullanılan söz varlığı öğeleridir. Bu öğelere Eski Türkçeden beri rastlamak mümkündür. Bucak ağzında tespit edilen birkaç deyim ve deyimini oluşturan kelimelerde bu eskicil unsurların yaşadığı görülmektedir. Örneğin

ödü sıt- ve *eli er-* deyimleri Yeni Tarama Sözlüğü'nde (YTS) aynı anlamda görülmektedir. YTS'de "hisse, pay" anlamıyla kullanılan "ülü" kelimesi yörede *ülü ver-* olarak kullanılmaktadır. *Burnu sövel-*, *ğulak yasda-*, *yeşlerini çemre-*, *erkek düzün-* deyimlerindeki *sövel-*, *yasda-*, *yeş*, *çemre-*, *düzün-* kelimeleri de YTS'de bulunan diğer eskicil kelimelerdir.

Bu çalışmadaki amaç bölge ağzındaki deyim varlığını tespit etmek, daha sonra hazırlanacak sözlüklere katkı sağlayabilmektir. Kuşkusuz bu çalışma ile Bucak ağzındaki tüm deyimlerin belirlendiğini söyleyemeyiz. Derleme çalışmalarıyla ortaya çıkarılacak yeni deyimlerle bu sayı artacaktır.

Çeviriyazı İşaretleri

- ✓ : ikiz ünlü işareti
- ⌒ : ulama işareti
- ā : uzun a
- â : a-o arası ünlü
- à : a-ı arası ünlü
- Ç : patlamasını kaybettiği için c'ye yakın duyulan ses
- ē : uzun e
- é : e-i arası arası ünlü
- F : f-v arası ünsüz
- ḥ : düşmek üzere olan h sesi
- ī : uzun ı
- î : ı-u arası ünlü
- ï : i-ü arası ünlü
- ĩ : kısa ı
- İ̇ : kısa i
- î : uzun i
- ġ : art damak g'si
- K : patlamasını kaybetmiş k
- Í : ön damak l'si
- ł : düşmek üzere olan l sesi

ɲ	: damak n'si
ō	: uzun o
ó	: u-o arası ünlü
ō̄	: uzun ö
P	: patlamasını kaybetmiş olduğu için b'ye yakın duyulan p sesi
ɾ	: düşmek üzere olan r sesi
S	: s-z arası ünsüz
Ş	: ç-ş arası ünsüz
T	: patlamasını kaybetmiş olduğu için d'ye yakın duyulan t sesi
ũ	: kısa u
ū	: uzun u
ũ̄	: uzun ü
ý	: düşmek üzere olan y sesi

Kaynak Kişi Listesi

- KK1:** Emine Akıncı, merkez, ilkokul mezunu, 56 yaşında
KK2: Ömer Çelik, merkez, ilkokul mezunu, 52 yaşında
KK3: Cengiz Ögünç, merkez, ilkokul mezunu, 76 yaşında
KK4: Asiye Kurum, merkez, ilkokul mezunu, 64 yaşında
KK5: Şengül Özkan, merkez, ilkokul mezunu, 86 yaşında
KK6: Ahmet İnci, Gündoğdu köyü, ilkokul mezunu, 88 yaşında
KK7: Fatma Ege, Gündoğdu köyü, ilkokul mezunu, 84 yaşında
KK8: Ummahan Kılınç, Gündoğdu köyü, ilkokul mezunu, 69 yaşında
KK9: Havana Türkcan, Gündoğdu köyü, ilkokul mezunu, 74 yaşında
KK10: Remzi Çelik, Karapınar köyü, ilkokul mezunu, 64 yaşında
KK11: Emine İşler, Karapınar köyü, ilkokul mezunu, 63 yaşında
KK12: Feyzi Akgül, Ürkütlü köyü, ilkokul mezunu, 81 yaşında
KK13: Havva Akgül, Ürkütlü köyü, ilkokul mezunu, 82 yaşında
KK14: Fadinde Uğraş, Çamlık köyü, ilkokul mezunu, 64 yaşında

KK15: Ömer Uğraş, Çamlık köyü, ilkokul mezunu, 62 yaşında

KK16: Raziye Bülbül, Kocaaliler köyü, ilkokul mezunu, 58 yaşında

---

Etik Kurul İzni	<i>Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>

Kaynaklar

- Aksoy, Ö. A. (1990). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü II deyimler sözlüğü*. İnkılap Kitabevi.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin sözvarlığı*. Engin Yayınları.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni tarama sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güven, Ö., & Yalnız A. (2022). Oğuzeli ağzında kullanılan deyimler üzerine bir inceleme. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt 6, (Sayı 2), 854-889.
- Sevim, O. (2005). *Açıklamalı deyimler sözlüğü*. Timaş Yayınları.
- Gümüştam, G. (2012). Deyimbilimi ışığında deyim kavramı. *International Journal of Social Science*, Volume 5, 357-364.
- Konu, H. (2000). *Oğuzhan'dan doğan şehir Bucak*. Kremna Yayınları.
- Özdemir, E. (1997). *Açıklamalı-örnekli deyimler sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu. (2004). Bölge ağızlarında atasözleri ve deyimler 1-11 (3. baskı)
- Türk Dil Kurumu. (1993). Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü 1-x11 (2. baskı)
- Türk Dil Kurumu. Atasözleri ve deyimler sözlüğü. Erişim tarihi: Mayıs 04, 2023, <https://sozluk.gov.tr>